

ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ

Кафедра гуманітарних дисциплін

«ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРАХ»

МАТЕРІАЛИ

**III Всеукраїнської науково-практичної онлайн
конференції**

25 лютого 2021 року, м. Маріуполь

УДК 94(477)(063)

У 45

Історія України в регіональному та глобальному вимірах: матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-практичної онлайн конференції, м. Маріуполь, 25 лютого 2021 р. Маріуполь: ДонДУУ, 2021. 210 с.

Редакційна рада:

головний редактор – доктор наук з державного управління, професор, ректор ДонДУУ
Світлана Марова,

заступник головного редактора – доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи ДонДУУ Ольга Балуєва.

Редакційна колегія:

доктор наук з державного управління, професор, проректор з науково-педагогічної роботи ДонДУУ, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін ДонДУУ Валентина Токарева,

кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін ДонДУУ
Наталя Малярчук,

кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін ДонДУУ
Ілля Луковенко.

У збірнику опубліковано доповіді та повідомлення учасників ІІІ Всеукраїнської науково-практичної онлайн конференції «Історія України в регіональному та глобальному вимірах». У матеріалах розкриваються питання історичного краєзнавства, історії повсякденності, історії українських мас-медіа, історії української діаспори, історії соціальної педагогіки та соціальної роботи, історії етнічних меншин на теренах України, проаналізовано окремі аспекти вітчизняної історії нового та новітнього часу, проблеми становлення громадянського суспільства та політичної нації в Україні, розвитку української культури на різних історичних етапах, розглянуто роль релігії і церкви, як чинника суспільно-політичних процесів, актуальні проблеми гендерної та жіночої історії, а також історію України ХХ–поч. ХХІ ст. крізь призму спогадів сучасників подій.

Для науковців, викладачів, аспірантів, магістрантів, студентів і всіх тих, хто цікавиться історією України.

Адреса редакції: 87547, м. Маріуполь, вул. Аеродромна, 7, к. 401.

© Донецький державний університет управління, 2021

СЕКЦІЯ 3

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА: МИНУЛЕ Й СУЧАСНІСТЬ

Антон Божук,
*кандидат філологічних наук,
викладач кафедри україністики,
Національний медичний університет
імені О.О. Богомольця (м. Київ)*

КРИМСЬКИЙ ВІДГУК НА ІНІЦІАТИВУ СПОРУДЖЕННЯ ПАМ'ЯТНИКА Т.Г. ШЕВЧЕНКОВІ В КИЄВІ (1905-1914 РР.)

Революція 1905 р. в Російській імперії позначилася початком національного руху серед пригноблених народів: не в останню чергу це стосувалося українців. Майже десятилітній період до початку Першої світової війни супроводжувався різноманітними культурними ініціативами, що сприяли піднесенню національної самосвідомості. Однією з них став комплекс заходів із проектування та встановлення пам'ятника Тарасові Шевченкові в Києві, очікувані результати яких на певний час стали одним з пунктів об'єднавчої національної ідеї.

Прийнято вважати, що комітет при Київській міській думі, який мав розглядати питання встановлення пам'ятника Шевченкові, було створено в 1904 р. за ініціативою Золотоніського земського зібрання (тогочасна Полтавська губернія), і того ж року Полтавська губернська земська управа розпочала збір коштів на цю мету. Втім, ці плани могли бути втілені в життя лише під впливом подій революції 1905 р.: саме того року Київська міська дума ухвалила постанову щодо клопотання про дозвіл на збирання пожертв на вказану мету по всій Російській імперії, проте не мала підтвердження центральної влади протягом кількох років, тоді як Полтавська губернська земська управа подала аналогічне прохання за ініціативою Золотоніського земського зібрання і отримала відповідний дозвіл у 1906 р. [15]. Наприкінці 1906 р. зі згоди центральної влади було створено «Комітет по збудуванню пам'ятника Т. Г. Шевченкові у Києві» (згодом реорганізований в Об'єднаний Комітет, далі – Комітет), до складу якого увійшло чимало видатних українських культурних діячів і меценатів [17]. Кампанія незабаром набула широкомасштабного характеру: кошти на встановлення пам'ятника Кобзареві в Києві, що надходили до Комітету через касу міської управи та контору редакції часопису «Рада», збирали як українці, так і небайдужі представники різних етнічних груп Російської імперії практично в усіх її регіонах, а також за її межами [19]: винятком не став і Кримський півострів. Попри надання Київською міською думою у травні 1909 р. офіційного дозволу на спорудження пам'ятника Шевченкові, офіційна влада всіляко протидіяла діяльності Комітету від початку його існування [24]. У 1914 р. з початком Першої світової війни в Російській імперії розпочалася чергова хвиля гонінь проти українського

національного руху; з часом Комітет фактично припинив існування, а кошти, зібрані на встановлення пам'ятника, було конфісковано та витрачено на інші справи.

В умовах імперського шовіністичного гніту будь-який вияв самоідентифікації чи симпатій до того чи іншого національного руху міг розцінюватись як вияв опозиційного ставлення до чинного ладу і мати відповідні наслідки. Відтак аналіз даних щодо жертводавців, які займалися збором і наданням коштів на проектування та встановлення в Києві пам'ятника народному поетові, ім'я і творча спадщина якого наражалися на переслідування з боку реакційних сил, міг би стати складовою частиною життєпису українського руху напередодні національно-визвольних змагань 1917–1921 р. Особливо це стосується регіонів, українське життя в яких на початку ХХ ст. лишається дотепер майже недослідженим: до них належить і Кримський півострів. Метою цієї розвідки є аналіз стану українського громадського середовища в Криму в період пробудження національної свідомості у 1905–1914 рр.

У зборі коштів у Криму на встановлення пам'ятника Шевченкові в Києві брали участь не лише приватні особи, а й навіть органи місцевого самоврядування та їхні працівники – як офіційно, так і в порядку особистої ініціативи. Так, на початку 1909 р. Перекопське повітове земське зібрання повідомило Полтавську губернську земську управу про асигнування 25 рублів [16]. У вересні того ж року Таврійська губернська земська управа у відповідь на запит Комітету повідомила, що губернські земські збори нічого не асигнували на пам'ятник Шевченкові [20]. Лише наприкінці 1909 р. Ялтинська повітова земська управа надала 3 руб. 90 коп. [6], а навесні 1911 р. Г.Д. Луценко зібрав між її службовцями 14 руб. [11]. Наприкінці літа 1911 р. до Комітету надійшли 25 рублів, асигнованих Керченською міською управою [21]. До справи також долучалися кримські кредитні товариства – зокрема, у 1910 р. 2-ге Сімферопольське, Євпаторійське та Севастопольське товариства взаємного кредитування надали 28 руб. 55 коп. [2], 10 руб. [3] і 3 руб. [4] відповідно, а взимку 1912 р. від Ялтинського товариства взаємного кредитування за підписним листом №2147 було отримано 1 руб. [14]. У листопаді 1911 р. було отримано 4 руб. 64 коп. із зазначенням «Від П.Ф. Федорова – ялтинська санаторія» [13]; вочевидь, мова про Олександрівський санаторій для малозабезпечених у Ялті. В цьому випадку лишається нез'ясованим, хто був ініціатором збору коштів – санаторій як установа, його пацієнти у приватному порядку чи вказаний П.Ф. Федоров.

Нагодою для збору коштів нерідко ставали українські культурні заходи, що проводилися як кримськими, так і приїжджими творчими колективами. Так, наприклад, у серпні 1909 р. товариство українських артистів під орудою Миколи Альбіковського ініціювало проведення в Керчі заходу на вшанування пам'яті Шевченка; при цьому передбачалося перерахувати на встановлення пам'ятника 40% коштів, отриманих від продажу квитків. Однак через несприятливі погодні умови глядачів було мало, тож запланована сума склала лише 2 рублі – при тому, що раніше трупа отримувала від 80 до 100 рублів

прибутку за один спектакль [22]. Наприкінці 1910 р. «Кружок любителів українського драматического искусства в Севастополі» в особі В. Златчанського (в інших звітах прізвище подавалося як «Злотчанський», а назва колективу вказувалася українською мовою) перерахував на встановлення пам'ятника 33 руб. 73 коп. [5]. 19 березня 1911 р. за ініціативою української громади Севастополя в місті відбувся спектакль з нагоди 50-х роковин смерті Шевченка, організований зусиллями українського аматорського драматичного гуртка та небайдужих осіб. Чистий прибуток зі спектаклю було призначено на пам'ятник Шевченкові у Києві [7]; ця сума склала 85 руб. 5 коп. [9] і була перерахована завідувачем севастопольського комітету «попечительства о народной трезвости» [10]. 4 вересня 1911 р. українська трупа Болеслава Оршанова та Владислава Данченка організувала в Сімферополі ювілейний спектакль, присвячений 50-м роковинам смерті Шевченка: на спорудження пам'ятника поетові в Києві було перераховано 10% прибутку від проведення заходу [23] – загальна сума склала 21 руб. 40 коп. [18] Восени того ж року Гурток аматорів української драматичної умілості в Севастополі через згаданого Златчанського перерахував до Києва 36 руб. 26 коп. [12], отримані, вочевидь, від проведення інших тематичних заходів.

Збори коштів у Севастополі проводилися також серед матросів Чорноморського флоту. Так, взимку 1909–1910 р. службовець на прізвище Обуховський передав до контори «Ради» зібрані 2 руб. 80 коп. [1] Незабаром, навесні 1910 р., матроси пожертвували 20 рублів [8]; суми внесків, зазначені у звіті, дозволяють робити припущення щодо чинів та відповідних матеріальних статків жертводавців.

Під час аналізу прізвищ, поданих у звітах, очевидним стає той факт, що у відсотковому співвідношенні найбільше до збору коштів у Криму та інших тогочасних регіонах Російської імперії на проектування та встановлення пам'ятника Шевченкові в Києві у 1905–1914 рр. долучилися українці, однак у цій ініціативі часто брали участь представники інших етнічних груп Російської імперії (росіяни, поляки, євреї, кримські татари, кримчаки, литовці та ін.) які виявили солідарність з українцями в їхній боротьбі за реалізацію своїх національних і культурних прав у тогочасних умовах. До збору коштів долучалися не лише приватні особи (представники інтелігенції, військовослужбовці тощо), а й органи місцевого самоврядування на офіційному рівні та їхні працівники в порядку особистої чи громадської ініціативи, а також кредитні товариства. Нерідко в нагоді ставало проведення українських національно-культурних заходів, ініційованих як приїжджими, так і локальними творчими колективами. Загалом наведені у цій розвідці матеріали за умови подальшого ґрунтовного аналізу можуть стати джерелом для досліджень українського суспільного та національного життя в Криму на початку ХХ ст.

Список джерел та літератури:

1. Від контори. *Рада*. №4. 19 січня 1910 р. С. 3–4;
2. Від контори. *Рада*. №78. 19 квітня 1910 р. С. 4;
3. Від контори. *Рада*. №188. 2 вересня 1910 р. С. 4;
4. Від контори. *Рада*. №260. 29 листопада 1910 р. С. 4;
5. Від контори. *Рада*. №282. 25 грудня 1910 р. С. 5;
6. Від контори. *Рада*. №291. 5 січня 1911 р. С. 4;
7. Від контори. *Рада*. №57. 24 березня 1911 р. С. 4;
8. Від контори. *Рада*. №68. 6 квітня 1911 р. С. 4;
9. Від контори. *Рада*. №71. 11 квітня 1911 р. С. 4;
10. Від контори. *Рада*. №87. 1 травня 1911 р. С. 3–4;
11. Від контори. *Рада*. №97. 13 травня 1911 р. С. 4;
12. Від контори. *Рада*. №237. 3 листопада 1911 р. С. 4;
13. Від контори. *Рада*. №253. 22 листопада 1911 р. С. 4;
14. Від контори. *Рада*. №15. 1 лютого 1912 р. С. 4;
15. Засідання комісії по збудуванню пам'ятника Т. Г. Шевченкові. *Рада*. №92. 5 травня 1908 р. С. 2;
16. З Таврії. На пам'ятник Шевченкові. *Рада*. №8. 24 січня 1909 р. С. 4;
17. Книжова О. Пам'ятник, якому не судилося бути. URL: <https://web.archive.org/web/20160304084457/http://pres-centr.ck.ua/print/news-4638.html>
18. Од редакції. *Рада*. №248. 16 листопада 1909 р. С. 4;
19. Рогоза Б. Бронзовий Кобзар поступився місцем княгині Ользі й зайняв п'єдестал імператора Миколи І. URL: <http://kreschatic.kiev.ua/ua/2044/art/4175.html>
20. Справа з пам'ятником Т.Г. Шевченкові. *Рада*. №208. 29 вересня 1909 р. С. 2;
21. Справа з пам'ятником Т.Г. Шевченкові. *Рада*. №186. 1 вересня 1911 р. С. 3;
22. Театр і музика. *Рада*. №189. 4 вересня 1909 р. С. 4.
23. Театр і музика. *Рада*. №190. 6 вересня 1911 р. С. 3;
24. Цалик С. Бронзовий Тарас. URL: <https://web.archive.org/web/20091028004915/http://www.interesniy.kiev.ua/old/architecture/monuments/26384/taras>.

Людмила Дударенко,
кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
ПВНЗ «Міжнародна академія екології та медицини» (м. Київ)

**«КИЇВСЬКА ШКОЛА» ЯК ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНА ПРОБЛЕМА
В КОНТЕКСТІ ХХ СТОЛІТТЯ**

Київська школа сприймається невилучною ланкою літературного процесу другої половини ХХ століття, свідченням зрілого модернізму